

Nemköltészet

SÜTŐ CSABA ANDRÁS: *NEMPRÓZA*

Több mint tíz évvel ezelőtti kritikájában Kabai Lóránt ekképpen bírálta – ha nem is joggal, de, úgy gondolom, legalábbis meredek tévúton járva – Győrffy Ákos *Nem mozdul* című verseskötetét: „Győrffy Ákos lírája alapvetően és jórészt eszköztelen, versei mintha csak egy leíró próza önmagukban alig se működő, enigmatikus fragmentumai lennének.” [*Magyar Narancs*, 2007/39.] Sütő Csaba András – Prágai Tamás poétikus meghatározásának nyomán – *Nempróza* elnevezésű kötete ehhez képest korántsem eszköztelen, hiszen szerzője megannyi költői kelléket alkalmazva keveri látszólag mind rétegzettebb és sűrűbb szövegmasszává képzeiteit; sajátosan töredezett nyelvezettel és szerkezeti megoldásokkal, illetve gyakran konnotáció nélkül hagyott szócsinálmányokkal alakítva ki végső soron zárványszerű versvilágát. Ez az artistikusnak ható beszédmód, azt hiszem, korántsem viseli magán a leíró próza jellegzetességeit, ugyanakkor számos szempontból a lírai koncentrációkészség adottságaival sem rendelkezik. Az idézett Kabai-kritika *Imitation of poetry* címmel végezte el homályos megfontolású destrukcióját, amely mára már – érdekes módon épp Győrffy prózai megnyilvánulásainak tükrében – minden bizonnyal túlkapásnak hat. E sorok írója sokkal inkább érzekelte a költészet imitációjának könnyen beazonosítható gesztusait, és egyáltalán, a költői megszólalás identitásinségének tüneteit Sütő Csaba András aktuális kötete esetében.

Az írói identitás körüli mizériák egyébként is poétikai problémák végeláthatatlan lajstromát indíthatják el egy-egy közelítésben; ezért jelen esetben mindinkább a távolítás jegyében, valamifajta objektív esztétikai mérce (ha van olyan) alapján próbálom körülírni azt az újra és újra felmerülő kortárs irodalmi jelenséget, melynek mélyebb gyökereit valószínűleg a posztmodern utáni korszak társadalmi, avagy interszubjektív anomáliáiban kell keresnünk. Az ún. metamodern irodalom új keletű – nyugati indítatású elméletekből sarjadzó – koncepciójához képest is érzékelhetünk egy ingoványos művészi mezsgyét, amelyen mégis sokan lavíroznak, a hazai felhozatalt tekintve nemkülönben; ez pedig általában – és talán törvényszerűen – legfeljebb középszerű művek létrejöttéhez vezet. Sütő verseskönyvének borítószövege „végletekig fokozott láttatás”-ról értekezik a bennfoglalt anyagról szólva, amely viszont inkább értékelhető auravesztett szóhalmazként, mint transzparens, organikus kontextusú közlésfolyamként. Tehát nehezen találhatunk vissza a szerzői intenció gócpontjaihoz; szinte lépten-nyomon egyfajta túlbujránzó áthatolhatatlansággal szembesülünk (szintén az ajánló szövegben hangsúlyozott szikárság ellenében). Eme közegellenállás pedig ugyancsak abból a Pilinszky által felvetett problémából fakad (lásd a költővel készített lírai riport vonatkozó kitételeit, miszerint ha valaki eredendő valóságérzékeléséből fakadóan, újrateremtő módon írja le azt a szót, hogy: *fa* – akkor az megjelenik a papíron), amely tulajdonképpen az alkotó egyén fókuszavarára, fluktuáló (kevésbé egyensúlyba hozott, elengedett-megfeszített) figyelmére vonatkozva mutat rá a láttatás fokozatainak elkülönböződésére. „[L]apoz hajtogat a szél / egy kinnfelejtett kötetet púpoz / lapjáról lapjára hajt / konkrétan a semmi körül” [*Nempróza*, 92.].

Hogy a Pilinszky-féle szépségfelfogás imaginárius volta mennyiben lehet mérvadó, elvileg ízlés dolga, véleményem szerint azonban a valóság elemeinek – általa is tanúsított – újraalkotó aktusa minden költői munka elévülhetetlen alapfeltétele lenne, elsősorban az adott mű öntörvényű elevenségéért szavatolva. A *Nempróza* darabjainak monolit jellege nem csupán a szellősség érzetét vonja meg az olvasótól, hanem valamiképpen ezt az elemi élményszerűséget is. A versek művi hatásmechanizmusát többek között az olyan képzavaros fordulatok adják, mint például a „széllal kokettáló vegetáció”, a „zömmel prosperáló gazok”, „az égbolton matató szívárvány”, a „röntgenfényből faragták”, illetve ide tartoznak a következő, intellektuálisan túlhajtott futamok is: „a jó ízlés határait magasra srófolja föl a tujasor, szintre hozza a muskátli hegemoniája”; [a gólya] „tereppel kompatibilis csőre értelmet nyer, megrázza magát, lepotyognak róla a toposzok”; „a hangosan ugató est peremére / efemer részvét szemetel”, „nem oldja a semmit a vízszintesbe rogyó kockacukor”, „fölköztünk gyásszal funerals az ég” stb. Gyaníthatóan a költő által jól ismert Szigetköz vízjárta vidéke képezi a szövegek tájélményét, amely rokonítható a Szabados György zeneszerző által *síksági kultúráként* aposztrofált élőhely – akár szellemivé is szublimálható – televényével, ahol minden apróságnak mélyebb értelme van [Szabados György és Bicskei Zoltán: ...hanem ez a hatalmas égbolt...]. Mintha Sütő elsiklana ezek fölött az apró mélységek fölött, nagyvonalúan hagyva kibontatlanul egy-egy képzetet, metaforikussá emelhető mozzanatot, minden átmenet nélkül, szertelenül csapva át újabb zavaros részletezésekbe – paradox módon egyre jobban távolodva, kizoomolva tárgyának közegéből. „még zörgött néhány víg kőlkö garatja / és körökkel késett az utolsó felfohászzkodás / már csak a betanított domesztikált vakok // és kamrák padlások mélyén tiszta szálakat / karmol az éj szilárdulatai közé a pók” [Garat, 83.].

A Pilinszkyvel forgatott lírai riportban a költői műhely forráspontjaként „a hirtelen fellépő keletkezést” jelöli meg az alany; ez az alany azonban a szóban forgó életmű szöveggörnyezetében egyszerre látszik eltűnni és kiteljesedni – vagyis [szerzőként] bizonyos értelemben saját pusztulásának stációit is végigkíséri, azzal együtt, hogy a személyes én isteni keletkezésének (imago dei) pillanatát is megörökíti. A Sütő-féle szövegszervezés szemmel láthatóan a költői identitás megcélzásán túl nem rögzít semmiféle keletkezéstörténetet – sem az adott versekre, sem saját arcképzésére vonatkozólag. Az a – költő szavaival élve – általában állítmány híján továbbgörgő *masszívum* pedig, amely egymástól elütő tónusú fogalmi felületeket gyúr magába [lásd a bevezetőben említett, tájnyelvi, ám stilisztikailag „tájidegen” – sőt, első körben – elhelyezhetetlen eredetű szóalakváltozatokat: *göbbel, babcuszkó, szmőre, szinyel, cihát, boforc, slampetebbül*], sorról sorra foszlik szét. Az olyan lírai túlkapások, mint például a „világos sötét”, csak még nyomatéktalanabbá teszik mindezt, a némileg avíttasnak mondható avantgárd formai „dűrűckölésekkel” [A tény, hogy jönnek, 76.] modoros parafrázisokkal („ropogó csend / amerre ment / és néma szájkosár”, „a levegőben semmi pára a korai katilla lebeg”, „s ne hidd hogy a plebsnek ereje meglankadt / csak strandköre más”) és hatásvadász eresztésekkel („mert nem a test teremti itten forróságot / belebaszciszik a kozmológiába / a globális tahóság mellé”), valamint a valószínűleg nem parodisztikusnak szánt, mégis annak ható darabokkal [Köpet, 79.] együtt. Néhány kivételtől eltekintve – *Voltidő* [20.], *Sláger helyett* [37.] – tehát pusztán egy összehajtott papírföldet lapozhatunk fel a kötetben...

A Sütő Csaba András szövegeiben látatlanul és konkrétan is megidézett – Nagy László által plasztikusan kontúrozott – *zöld angyal* nem csak hogy nem tépi fel az imitált (de jelen nem lévő) teremtő fundamentum gyökereit, mintha hajszálereken keresztül sem közelítene hozzá. „[S]ok értelmetlen dolgot csinálunk, azt mondjuk rá, ez szép, aztán kiejtjük kezünkéből” – írja egy helyen a szerző, valahol az énhatar senkiföldjébe mosódó mezsgyéjén – a [Simone Weil nyomán Pilinszky János által bejárt] szépség labirintusának kapuján kívül rekedve. *[Napkút]*

PAPP MÁTÉ

• • • • •

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Grafikai terv, layout: Alkotópont Grafikai Műhely Kft.

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége

Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401–3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: [52] 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál [Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900]. További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.